

Dnešní porce evangelia je poměrně rozsáhlá. To ovšem vůbec nevadí. Dokonce se nám zdá, že dobře rozumíme tomu, co čteme. Jenže opravdu rozumíme dobře? Najdou se totiž křesťané, kteří v přečteném oddílu slyší jen jakési ubezpečení o tom, jak se mají chovat. Že mají dodržovat příkázání. Nezabíjet, necizoložit, nepsat rozlukové lístky svým manželkám, nepřísahat. Ježíš, zdá se jim, dokonce ještě pokračuje. Kdybychom dočetli kapitolu do konce, měli bychom před sebou ještě o odplatě a o lásce k nepřítelům. Ano, najdou se tací, kdo se zaseknou takto na povrchu. Jen u toho, jak slova působí na první poslech, na první přečtení. Ale to je málo, to je nedostatečné, a je to hlavně škoda. Pojďme proto k podrobnostem, budme odvážní. Zkoumejme přečtené slovo bedlivě – ve snaze najít opravdový záměr Ježíšových výroků.

Tak třeba hned na začátku – proč by se měl někdo domnívat, že Ježíš přišel rušit zákon i Proroky? Tímto spojením slov byl označován Starý zákon. Židé totiž mají ve svém pojetí Písmo složené ze tří částí. Ze Zákona, tedy Tóry, totiž Pěti knih Mojžíšových, z Proroků, kam patří i knihy, které my mezi prorocké běžně neřadíme – třeba knihy Jozue, Soudců, Samuelovy či Královské. Třetí částí jsou pak Spisy – žalmy, Jób, Přísloví, Ezdráš a Nehemjáš, ale také Daniel. A právě názvy prvních dvou skupin – Zákon a Proroci – tvoří takový ustálený název pro Písmo jako celek. Ježíš zmiňuje případné rušení Písma proto, že právě z toho byl svými odpůrci často obviňován. Farizeové a zákoníci, když viděli, jak jedná s velkou svobodou vůči tomu, co oni považovali za neměnná Boží pravidla, měli pocit, že Ježíš zkrátka škrta všechno, co dosud platilo. Jen si představte tu jejich hrůzu v očích, když viděli, jak Ježíšovi učedníci v sobotu jdou polem a mnou klasy. Nebo když viděli, jak Ježíš v sobotu, v sedmý den odpočinku, uzdravuje. Nebo právě těsně předtím, než pronesl slova, nad kterými my přemýšlíme, tak vyslovil svá blahoslavenství. A podle nich mají být zahrnuti Boží pozorností ti, kdo jsou pokorní, kdo pláčou, kdo touží po spravedlnosti, kdo mají čisté srdce, kdo působí pokoj. Kde jsou pak oni, farizeové a zákoníci, kteří konají různé zbožné skutky? Kde jsou oni, farizeové a zákoníci, kteří se postí? Kterí odevzdávají pěkné dary do chrámové pokladnice? Kde jsou ti všichni domněle zbožní? Ježíš tedy cítí potřebu říct zřetelně, že jeho výroky se nemají vysvětlovat tak, jako kdyby chtěl snad přepisovat Písmo. Ne, ze Zákona a Proroků nepomine ani jediná čárka. Nemyslí se čárka ve větě, ty Písmo stejně neobsahovalo. Nemyslí se čárka nad samohláskou, ty hebrejské Písmo také neobsahuje. Ježíš myslí na to písmenko, malé, nejmenší ze všech hebrejských písmenek, na „jod“, které vypadá jako naše čárka ve větě, jenže se píše víc nahoře. Nepomine nic, ale Ježíš přece řekne – přišel jsem Zákon a Proroky, tedy Písmo „naplnit“. Nebo také „dovršit“. Což znamená – dát jim správný význam a dotáhnout do konce to, co ještě chybí vykonat. Odhalit pravý smysl Písma. Ukázat, v čem spočívá pravá zbožnost. V tom Ježíš zůstává vůči farizejskému pojetí kriticky naladěný. Vadí mu povrchnost farizeů. Vadí mu jejich lpění na liteře, což zabíjí Ducha. Svým posluchačům a tedy i nám pak řekne docela zvláštní a náročně znějící větu: „Nebude-li vaše spravedlnost o mnoho přesahovat spravedlnost zákoníků a farizeů, jistě nevejdete do království nebeského.“

Ajvaj. Co to má znamenat? Vždyť zákoníci a farizeové byli známi svým detailním dodržováním všech předpisů Tóry. Vždyť to byli takoví puntičkáři. Každou maličkost měli rozpracovanou. Věděli kolik se smí ujit sedmý den. Věděli co jíst, aby to bylo košer a Bůh byl spokojen. Co pít. Jak se modlit, jak chválit Boha, s kým se nestýkat, na co nesahat, koho se nedotýkat, co si myslet o hříšnicích. Ale Ježíš chce víc. Ježíš svá slova mluví záměrně tak, aby poukázal na nesplnitelnost zákona. Farizeové, zákoníci a mnozí další se totiž běžně domnívali, že jsou před Bohem spravedliví tím, co už dělají. Sami sebe měli za ty dobré a kolem sebe viděli jen hříšníky. A Ježíš jim to nyní pěkně servíruje. Vezme příkázání „nezabiješ“, připomene ho, ale nenechá své posluchače v nejistotě, jak to myslí. Ježíšovi nejde o to, aby se někdo chlubil tím, že nikdy nikoho nezabil. On ukazuje jiný typ zabíjení, který je mnohem rozšířenější. Kolik je těch, kdo zabíjejí druhé svým hněvem, svým odsuzováním? Konkrétně se tu myslí na to, jak je běžné mezi těmi domněle zbožnými farizeji, že mají ty ostatní za bezbožné, za prázdné před Bohem. Jenže Ježíš říká výrazně „ne“. Je to jinak. To právě ten, kdo takto smýšlí, má problém. Právě všichni ti nafoukaní „správňáci“. Ti, kdo o sobě nepochybují. Ti, kdo se holedbají ať už veřejně nebo i potají či v soukromí svou zbožností, svou dokonalostí, svou bezhříšností.

Nebo si vezměme druhý příklad. Cizoložství. Farizeové a mnozí další židé se domnívali, že se Pánubohu zavděčí už tím, když budou žít se svou ženou a nespustí se s jinou. Mnozí, kterým se to dařilo, měli svůj způsob života jako důvod k povyšování nad těmi, kdo zakolísali, kdo byli s věrností ve vztahu na štíru.

Místo toho, aby byli ti slabší nějakým způsobem vedeni k něčemu lepšímu, byli rovnou sráženi do celkové špatnosti pohrdáním druhých. Nemluvě o tom, že byla-li přistižena při cizoložství žena, hrozil jí trest smrti. Nechci ovšem řešit nevyrovnanost takého pojetí. Ale vzpomeňme, jak Ježíš reaguje v té situaci, kdy mu přivedou ženu přistiženou při cizoložství. A my si vybavíme, že trest podle pravidel Písma odmítne. „Kdo z vás je bez hříchu, první hoď po ní kamenem.“ V našem textu na potřebnost změny pohledu jde ještě jinak. Řekne všem těm rádoby zbožným mužům, kteří se povyšují nad druhé, kteří zdůrazňují to, v jakém pořádku mají svá manželství, své rodiny, že on, Ježíš, chce víc. „Kdo hledí na ženu chtivě, již s ní zcizoložil ve svém srdci.“ Ježíšovi nestačí, že někdo zůstane jakoby věrný, ale přitom by vlastně tolik chtěl tu cizí ženu mít. Výzvy k vyloupenutí očí nebo sekání rukou jsou potom typicky Ježíšovým způsobem, jak provokovat. Je to samozřejmě absurdní. To by bylo bezokých a bezrukých. A právě mezi těmi farizeji. Ježíšovi jsou tito lidé k smíchu. Zakládají si na svých kvalitách, ale přitom jen tupě dodržují jakási pravidla a ani pořádně nerozumí jejich obsahu. Ulpívají na povrchu a vlastní smysl přikázání jim uniká. Je třeba říct, že Ježíš vlastně říká – mezi těmi, kdo formálně dodržují přikázání „nezcizoložíš“ a těmi, kdo ho zjevně nedodržují, není rozdíl. Jen ti, kdo ho formálně dodržují, ho porušují jinak. Stejně tak ti, kdo objektivně nikdy nikoho nezavraždili, jen hodně těžko mohou říct, že se nikdy na nikoho nehněvali, nebo se nikdy nad nikoho nepovyšovali a tedy ty druhé nepovažovali za propadlé peklu. Tím Ježíš nechce říct, že je správné zabíjet a cizoložit, ale chce tím říct, že ti, kdo tak nečiní, se stejně nemají čím chlubit.

A podobně je tomu i v dalších odstavcích, kde se nejprve řeší rozluka a pak přísaha. Jen si vezměme tu rozluku. Muž tedy nesmí podle Zákona zcizoložit, ale může, podle téhož Zákona, dát ženě rozlukový lístek a oženit se s jinou. Docela po právu tady Ježíš vidí problém, aniž by tím řešil problematiku současných rozvodů. Ježíš neříká rozvod je dobrý. Ani neříká rozvod je nemožný a vždycky zlý. Ježíš říká – je divné, že si o sobě něco pěkného myslí ten, kdo dá klidně ženě rozlukový lístek jen proto, že mu to Starý zákon umožňuje a on se chce oženit s jinou. Je divné, že to nepovažuje dotýčný farizeus za problém před Bohem, ale klidně to udělá a ještě se povyšuje nad druhé. Je divné, že člověk neuvažuje nad tím, jak jeho jednání zasáhne druhé.

Ježíš klade svým současníkům před oči nemožnost dodržet Zákon v celém rozsahu a v celém smyslu. Činí tak proto, že jedním z nejhorších problémů jeho doby, bylo ostré rozdělení společnosti na ty, kteří si mysleli, že to mají před Bohem dobré a na ty, kterými ti domněle dobří před Bohem pohrdali. Farizeové si mysleli, že jsou dobří. Saduceové si mysleli, že jsou dobří. Zákoníci si mysleli, že jsou dobří a k tomu ještě vzdělání v Písmu. A pak byli ti druzí. Ti obyčejní, chudí, plačící, prostí. Ti všelijak onálepkovaní hříšníci. Ti, kterými ti zbožní pohrdali. Celníci. Samařani. Cizinci. Ženy přistižené při cizoložství. Nemocní – kdo ví, proč mají svou nemoc, že? Že to dnes vnímáme jinak? Bohu díky! Ale i dnes se najde v církvích dost těch, kdo sice na oko řeknou – všichni jsme jen omilostnění hříšníci, ale vážně to nemyslí. Přitom právě k tomu Ježíš svou řečí mluví. „Nebude-li vaše spravedlnost o mnoho přesahovat spravedlnost zákoníků a farizeů, jistě nevejdete do království nebeského.“ Jinými slovy – nikdo se tam svými skutky, svou dokonalostí, svou bezchybností nedostane. Takoví nejsme. Takový člověk neexistuje. Jedině Boží milost. Boží odpuštění. Boží láska. Smíme se nechat Bohem inspirovat k dobrému. Ale i když se nám zrovna daří něco mimořádného, stejně to není z nás, ale z Boha. Amen